

3. Уставы и штаты православных духовных семинарий и училищ // Литовские епархиальные ведомости. – 1884. – № 41(оф.). – С. 347 – 349, № 42(оф.). – С. 355 – 357, № 43(оф.). – С. 363 – 366, № 44 – 45(оф.). – С. 371 – 373, № 46(оф.). – С. 387 – 390, № 47(оф.). – С. 396 – 399.

4. 1024. – Июля 17. Высочайше утверждённое определение Святейшего Синода (Собр. Узак. 1883. Февраля 11, ст.144). – Об изменении некоторых && устава епархиальных женских училищ // Полное собрание законов Российской империи: Собрание третье: В 33 т. – СПб.: гос. типография, 1886. – Т. II. – С. 366 – 367.

5. Правила о церковно-приходских школах // Могилёвские епархиальные ведомости. – 1884. – № 22(оф.). – С. 157 – 161. // Литовские епархиальные ведомости. – № 30(оф.). – С. 255 – 257.

6. Гг. Предводителям дворянства и уездным по крестьянским делам присутствиям // Полоцкие епархиальные ведомости. – 1886. – № 6(оф.). – С. 169 – 173.

7. Циркуляр г. начальника губернии неперменным членам уездных по крестьянским делам присутствий о содействии духовенству в поддержании церковно-приходских школ // Могилёвские епархиальные ведомости. – 1885. – № 18 – 19(оф.). – С. 158 – 161.

REFLEKSJE SOCJOLOGA O WSPÓLczesnych ZMIANACH W TURYSTYCE MŁODZIEŻOWEJ W POLSCE

Ewa Mucha-Szajek

Wyższa szkoła hotelarstwa i gastronomii, Poznań, Polska

Turystyka, której źródłem jest – jak pięknie powiedział W. Krygowski – *nie zaspokojona ciekawość świata, która wiedzie nas w najtajniejsze zakątki ojczyzny, odkrywa obrazy przeszłości, teraźniejszości, nie zatrzymuje się na dniu dzisiejszym, lecz zadaje sobie pytanie, co czynić, aby mądrze wiązać przeszłość z przyszłością, nie zatrzymując czasu, zatrzymać najcenniejszą wartość tworząc dorobek naszej kultury* [Krygowski, 1977, s.7], zawiera w sobie olbrzymi potencjał możliwości rozwojowych. Tak pojęte źródła turystyki inspirowa do aktywnej turystyki, tej której bakcyll połyka się w rodzinie, w gronie rówieśników i w szkole. Turystyki, która każdemu uczestnikowi daje szansę rozwoju i ułatwia dorastanie do kontaktów społecznych. Dynamiczny rozwój jej oddziaływań w ostatnich latach, wiodąca jej rola w zagospodarowywaniu czasu wolnego młodzieży oraz różnorodność i bogactwo form pozwalających na uczestnictwo w niej nie tylko młodzieży, ale osób w różnym wieku, w koedukacyjnych zespołach, o różnym stanie zdrowia, zróżnicowanych zainteresowaniach i możliwościach finansowych – to szansa na realizację wielu funkcji edukacyjnych. W literaturze eksponuje się funkcję hedonistyczną, kompensacyjną, poznawczą, emocjonalną, stymulującą, socjalizacyjną, adaptacyjną i zdrowotną (Lubański, 1986). Wszystkie one pozwalają na realizację procesu wychowania przez turystykę, dalej na wychowanie do turystyki i wreszcie na samowychowanie, które polega na ciągłym kształtowaniu swojej osobowości. Wychowanie przez turystykę i do turystyki służyć ma w konsekwencji rozwojowi osobowości młodego turysty. Osobowościowe i socjalizacyjne wartości tego uczestnictwa potwierdzone zostały w rozlicznych badaniach (pisze o tym B. Piskadlo, 1993).

Turystyka dzieci i młodzieży, zezwalając na zaspokojenie naturalnej dla nich potrzeby ruchu i ciekawości świata, rodzi warunki do kształtowania świadomych i odpowiedzialnych postaw w toku jej uprawiania. Stają się one *stałymi składnikami osobowości, odnoszą się do wartości, które wynikają ze stosunku do świata, idei, osób, rzeczy, wytworów umysłu, serca i*

rak [Denek, 1989, s.20]. Uczestnictwo jest organizowane przez intencjonalne i naturalne środowiska wychowawcze. Wśród naturalnych środowisk wychowawczych szczególną rolę przypisujemy rodzinie i środowisku rówieśników, a wśród intencjonalnych głównie szkole i wszelkim kołom zainteresowań pozaszkolnych oraz organizacjom młodzieżowym (np. ZHP) i turystycznym (np. PTTK). Jak żadna inna sfera działalności, turystyka daje szansę integracji wpływów rodziny, szkoły, pozaszkolnych instytucji wychowawczych oraz nieformalnych grup rówieśników, a także – co szczególnie – samodzielnej aktywności jej uczestników. Turystyka, rozumiana jako aktywność związana z czasową i dowolną zmianą codziennego trybu i środowiska życia oraz wejściem w bezpośredni kontakt ze środowiskiem odwiedzanym, często przyrodniczym, posiada szczególne walory, których badaniem zajmują się specjaliści różnych dziedzin wiedzy. W niniejszym wystąpieniu interesuje nas szczególnie aspekt psycho-socjo-pedagogiczny zagadnienia.

Na walory turystyki, pozwalające człowiekowi potwierdzić i doskonalić swoją osobowość, zwraca uwagę M. Usarz [1990], wymieniając potrzeby, które człowiek może dzięki niej zaspokajać. Zalicza do nich: potrzebę wolności, potrzebę poznania, potrzebę kształtowania uczuć i potrzebę nawiązywania osobistych kontaktów. Pedagodzy w swym myśleniu o turystyce koncentrują się głównie na jej wychowawczych aspektach. Organizatorami turystyki szkolnej są przede wszystkim nauczyciele wybranych przedmiotów nauczania oraz wychowawcy klas i opiekunowie organizacji młodzieżowych. K. Denek *podkreślając rolę działalności turystyczno-krajoznawczej w kształtowaniu postaw dzieci i młodzieży, w wyrobieniu dyspozycji kierunkowych: postaw, przekonań i ideałów* (1989, s. 22.), warunkuje realizację tych zadań właściwym przygotowaniem nauczycieli do tych ról. Wyniki badań młodzieży w wieku 13 – 21 lat wskazują na wysokie wymagania stawiane opiekunom imprez turystycznych. Nauczycieli tych powinien charakteryzować: takt pedagogiczny, a ponadto odpowiedni poziom wiedzy i walory sprawnościowe; oczekiwania młodzieży wiążą się z kontaktem opartym na zasadach partnerstwa. K. Przeclawski (1973) wśród czynników determinujących wychowawcze efekty turystyki wymienia osobowość wychowawcy jako jeden z nieodzownych elementów tego procesu. Aby stać się wychowawcą turystyki - konstatuje autor - należy samemu być turystą, przykład osobisty traktuje jako warunek nieodzowny krzewienia turystyki wśród młodzieży. Jest to szczególnie istotne wobec faktu wynikającego z badań, że w praktyce szkolnej 75% imprez turystycznych organizują wychowawcy klas. W bardzo niewielkim stopniu w ocenie młodzieży inicjują ją kluby PTTK (7,5%), ZHP (4,5%) i jest to działalność organizowana dla zamkniętych kręgów członków tych organizacji.

Właściwe oddziaływanie wychowawcze opiekunów wycieczek i obozów jest także - zdaniem Z. Bielczyka - warunkiem pomyślnych osiągnięć wychowawczych zespołu i jego oddziaływania na jednostkę. Grupa turystyczna stanowi środowisko społeczne, ale *sam fakt gromadnego udziału w wycieczce czy obozie nie uspołeczni i nie wychowa młodzieży* [Bielczyk, s. 34]. Dopiero właściwa opieka prowadzącego wycieczkę tak w trakcie jej przygotowania, jak i przebiegu jest warunkiem efektów wychowawczych, ocenianych zarówno w kategoriach wartości osobowościowych, jak i społecznych - socjalizacyjnych. Szansa wychowawcza, jaką stwarza turystyka, jest - zdaniem A. Gontrowicz - szczególnie ważna w odniesieniu do młodzieży - kategorii osób szczególnie podatnych na wpływ. *Lepiej podjąć trud wychowawczy w dziedzinie turystyki, niż mieć w perspektywie podejmowanie trudu resocjalizacyjnego* (Gontrowicz, 1984, s. 18). Należy wspomnieć jeszcze o turystyce zagranicznej, a zwłaszcza jej formie turystyczno-zarobkowej dla starszej młodzieży, która może się stać - zdaniem J. i A. Krauzowiczów - bardzo skuteczną metodą wychowawczą (1984, s. 97). Jest ona bardzo popularna wśród młodzieży różnych krajów, a i u nas - zwłaszcza w ostatnich 30 latach - staje się coraz powszechniejsza.

Socjologowie traktują turystykę jako proces zetknięcia kultur, który może powodować określone skutki społeczne i wychowawcze zarówno pozytywne, jak i negatywne. To w dużym stopniu będzie zależało od stopnia świadomości i dojrzałości turysty, od jego umiejętności, refleksyjnej i krytycznej percepcji, czyli po prostu od wartości, z którymi się identyfikuje i które były jego udziałem w procesie wychowania i socjalizacji. Zdaniem K. Przetławskiego, *oddziaływanie wychowawcze dokonuje się na continuum przebiegającym pomiędzy: poszukiwaniem prawdy a zakłamaniem, alterocentryzmem, wolnością a zgodą na zniewolenie* (1986, s:56). I to właśnie daje szansę na promocję wartości osobowościowych i socjalizacyjnych w turystyce, rozumianych w ujęciu tradycyjnym.

Czy tradycyjne rozumienie wartości edukacyjnych i socjalizacyjnych może być dziś podważane? Nie, to dobra szkoła edukacji do uczestnictwa w turystyce aktywnej i przez turystykę. Zmieniły się jednak całkowicie realia społeczno-polityczne i uwarunkowania ekonomiczne, w których ten proces edukacyjny przebiega. Rozszerza się równocześnie pole eksploracji, zmieniają się realia, które oddziałują na zmianę potrzeb oczekiwanych młodzieży w tym zakresie.

Ku globalizacji. Turystyka w zmieniającym się świecie przestaje być już rozpatrywana tylko i wyłącznie w kategoriach wartości swoistych i lokalnych kontaktów - gdzie się wybrać, jak aktywnie spędzić wolny czas, co można skorzystać poznawczo, zdrowotnie, jak można przeżywać kontakt z przyrodą i dobrami kultury, jak można się rozwijać przy tej okazji umysłowo, fizycznie itp.

Mówi się dziś o globalnych wartościach turystyki, tych ponadczasowych, z perspektywą wejścia aktywniejszego w XXI wiek. Turystyka stwarza nowe szanse o komunikacji społecznej między regionami w jednym kraju, między krajami Europy, i w całym świecie. Staje się okazją do poznania różnych kultur i obyczajów, zwiększa zdolność adaptacji do zmieniających się warunków życia, umożliwia przenoszenie dobrych wzorów zachowań, uczy szacunku dla dorobku innych środowisk i krajów, promuje nowe wartości i ułatwia przenoszenie ich do środowisk ojczyznianych. Daje to nowe możliwości wpływu turystyki na człowieka i społeczność, w której żyje i pragnie ją kreatywnie zmieniać. Globalizacja w edukacji, turystycznej oznacza rozszerzenie wartości wynikających z uczestnictwa w niej o nowe, nieznane dotąd bądź nie dostrzegane na płaszczyźnie jednej szkoły, czy jednego środowiska, a nawet jednego kraju. Wyostrzyć powinna równocześnie krytyczną percepcję tego, co globalne, a nie zawsze do zaakceptowania we własnej kulturze i obyczaju swojego kraju. Należy pielęgnować przy tym własne, regionalne czy narodowe tradycje i promować je na płaszczyźnie globalnej turystyki i jej wartości.

Wspólny polityczne i gospodarcze. W budowaniu nowych podstaw naszej polityki i gospodarki rynkowej w Polsce, w dążeniu do wejścia do wspólnoty europejskiej rozwijają się inne i często nowe perspektywy dla promocji wartości turystyki. Może okazać się ona istotną wartością inwestycyjną we współczesnego człowieka, który będzie budował te wspólnoty, może również budować pomosty ponad podziałami politycznymi, służąc integracji środowisk lokalnych (w skali mikro) i kultur regionalnych bądź globalnych - europejskich. Wspólnotowość (w tym polityczna i gospodarcza) służyć będzie przede wszystkim promocji przez turystykę wartości socjocentrycznych, komunikacyjnych. Turystyka może się stać się płaszczyzną nowego kodu porozumiewaniu się wspólnotowym.

Standaryzacja edukacji. Ujednoczenie programów kształcenia na wszystkich poziomach edukacji w Polsce i w Europie, możliwość wymiany uczniów i studentów między regionami kraju (potrzeby zdrowotne, klimatyczne, sportowe, ekologiczne, poznawcze i in.) i między szkołami i uczelniami europejskimi (potrzeby językowe, kulturowe, sportowe, ekonomiczne i in.), tworzenie różnych fundacji w kraju i w Europie, finansujących, lub wspomagających tę wymianę dobrze służy promocji wartości turystyki nośnej edukacyjnie i

społecznie. Ułatwia identyfikację z własnym krajem i jego kulturą, dając szanse intencjonalnego wejścia w kulturę europejską. Jest to naturalna szansa uprawiania turystyki krajowej i międzynarodowej, do której młodzież trzeba specjalnie przygotować, aby tę szansę właściwie dla rozwoju jednostki i społeczeństwa wykorzystać.

Pokonywanie podstawowych barier. Aby wejść w nowy nurt myślenia o rozwoju turystyki krajowej, a szczególnie międzynarodowej, która jest szczególną szansą dla młodych ludzi, trzeba ich przygotować do pokonywania pewnych barier. Jakie są to bariery? Przede wszystkim bariera językowa. Szczególną szansą jest upowszechnianie w edukacji języka angielskiego, który staje się najlepszą płaszczyzną kontaktów społecznych i turystycznych w Europie. Po drugie - granice. Granice w większości krajów przestają być barierą, jeśli wychowa się młodzież do kultury ich przekraczania, z zachowaniem przepisów prawnych państw graniczących ze sobą i obowiązujących w tych państwach tradycji i obyczajów. Po trzecie - środki komunikacji. Zwiększające się realne szanse posiadania własnego pojazdu, dostosowanie cen zniżkowych na bilety w komunikacji kolejowej i lotniczej do możliwości finansowych młodzieży, liczne promocje, a przede wszystkim stypendia czynią tę barierę coraz częściej do pokonania. Po czwarte - środki masowego przekazu, które są w stanie najlepiej promować turystykę i stanowić przewodniki po nieznanym świecie, łamiąc wiele barier. Przede wszystkim informacyjnych, stanowiąc często wręcz metodyczny instruktaż. Bogactwo książek, folderów, przewodników, map, szlaków turystycznych, pełna do niego dostępność stanowi istotny warunek dobrej promocji turystyki.

Internet nowym oknem na świat. Internet - to nie ewolucja, a rewolucja w rozwoju szans na promocję wartości turystyki. To nie tylko wielość informacji, ale wzajemne komunikowanie się ludzi między sobą w sprawach możliwości spotkania, zapraszania się, planowania wspólnych eskapad turystycznych. To wymiana doświadczeń, poznawanie wzajemne swoich zainteresowań i pasji turystycznych, wymiana sprzętu turystycznego bądź zapewnianie go w miejscu uzgodnionych planów wakacyjno-urlopowych. Może to być komunikowanie się indywidualne, ale może dotyczyć klas szkolnych, grup sportowych i turystycznych, szkół i miast między sobą. To bardzo przybliży ludzi w kraju i z zagranicy w samorealizowaniu się turystycznym.

Pokazaliśmy nowe uwarunkowania rozwoju turystyki w życiu współczesnego człowieka, a w szczególności młodzieży. Nic nie tracąc z wartości tradycyjnie pojętej turystyki, musimy nauczyć się je realizować i rozszerzać w nowych uwarunkowaniach ekonomicznych, politycznych, społecznych, kulturowych i powszechnie dostępnej informacji oraz komunikacji społecznej. Nie możemy przy tym nie liczyć się z jej postrzeganiem przez społeczeństwo danego środowiska, regionu, kraju czy różnych krajów. Współczesna turystyka to z jednej strony czysty biznes ukierunkowany na czerpanie korzyści materialnych, z drugiej jednak strony źródło podnoszenia poziomu kultury fizycznej i intelektualnej społeczeństw, czynnik wpływający na nasze zdrowie i świadczący o poziomie dobrobytu w społeczeństwie, to wizytówka kraju. Turystyka to także moda, która kreuje pewne zachowania, tworzy wzory postępowania, wpływa na styl ubierania się i życia, czynnie uczestniczy w procesie edukacji od najmłodszych lat - w rodzinie, w szkole, grupach zainteresowań rówieśniczych itp.

W ostatniej fazie tej wypowiedzi skoncentruję się na postrzeganiu turystyki młodzież, jakie dostrzega perspektywy jej rozwoju i jakie wiąże z nim oczekiwania, jak ocenia wpływ turystyk na kształtowanie się stylu życia dziś i w perspektywie całościowej. Pomocne w tej analizie problemu będą wyniki badań empirycznych, oparte na dużej próbie (1500 osób) młodzieży o~ 13 do 22 lat, realizowanych w latach 90-tych (Piskadlo, 1992; Z. Żukowska, 1996). Większość badanych - zwłaszcza uczniów szkół średnich i studentów -

wskazuje na inspiracje do uprawiania turystyki wyniesione ze szkoły i związane z wychowaniem fizycznym oraz konkretne umiejętności zdobyte podczas nauki szkolnej (żeglarskie, pływackie, kajakarskie, narciarskie, rowerowe itp.), które miały wpływ na rozwój zainteresowań turystycznych. Z uczestnictwem w turystyce wiąże młodzież, w kolejności - wszechstronny rozwój, kształtowanie samodzielności, umiejętność współdziałania w grupie, pożyteczne spędzanie czasu wolnego, odporność organizmu i wytrwałość psychiczną. W nieco mniejszym stopniu oczekują „bycia lepszym”, podporządkowania się grupie, łatwiejszego przezwycięzania porażek i zdobycia sukcesu w życiu. A zatem turystyka - to potrzeba młodego człowieka bez wiązania z nią swego sukcesu w życiu. Przez uczestnictwo w turystyce badani oczekują, w kolejności stawiania przez młodzież: zdobycia przyjaciół, poznania ludzi, samorealizowania się i ciekawego spędzania czasu wolnego, sprawdzenia siebie i odpoczynku, pokonywania własnych słabości i kontynuacji kontaktów ze znajomymi i przyjaciółmi. Rzadziej mówią o ochronie środowiska, zdrowiu i identyfikacji z krajem.

Ponad połowa badanych oczekuje od uczestnictwa w turystyce konkretnych korzyści związanych z pełnieniem różnych ról życiowych. Najczęściej wiązali to z rolą organizatora życia społecznego i członka grupy społecznej, rzadziej z rolą pracownika, ucznia, studenta, członka rodziny czy uczestnika życia kulturalnego. Dość instrumentalnie dostrzegają tu rolę turystyki. Niewielki procent badanych identyfikuje się z rolą turysty, o czym świadczy dodatkowo oczekiwanie od niego postaw fair play tylko przez niewielką grupę. Najchętniej uprawiają turystykę w grupach koleżeńskich i sportowych, następnie opowiadają się za turystyką indywidualną, a dalej za rodzinną i organizowaną przez szkołę. Tylko niewielki procent oczekuje uczestnictwa w turystyce organizowanej przez instytucje turystyczne i biura podróży. Wszystko przed nimi. Stawia to zupełnie nowe zadania przed edukacją. Zdecydowana większość badanej młodzieży dostrzega znaczenie turystyki dla zdrowia. Inicjatywę w zakresie propozycji turystycznych najchętniej podejmują sami, w kolejności dostrzegają wpływ ojca w rodzinie, matki, rodzeństwa, krewnych i w minimalnym stopniu dziadków. Wiedzę turystyczną zawdzięczają głównie własnej aktywności, w mniejszym stopniu kolegom, organizacjom sportowo-turystycznym, dopiero w kolejności nauczycielowi i rodzicom, a w śladowym stopniu rodzeństwu i służbie zdrowia.

Co ogranicza uczestnictwo w turystyce? Na pierwszym miejscu znalazł się brak czasu i brak sprzętu, w kolejności rodzice i zły stan zdrowia, brak towarzystwa, brak zainteresowań i niechęć do ruchu. Główne oczekiwania wobec turystyki, szczególnie uczniów starszych klas szkół średnich i studentów, wiążą się w 80% z zapewnieniem dobrej rozrywki i zabawy w zaprzyjaźnionym gronie, dla 60% badanych jest to ciekawe spędzenie czasu wolnego, zachowanie zdrowia i urody, a dla 50% osiągnięcie sprawności fizycznej. W tym świetle wzrastają funkcje humanistyczne turystyki. Turystyce w 70% przyznają ten sam stopień ważności w życiu, jak innym dziedzinom; ważniejsza od innych jest dla 30%, bo daje człowiekowi radość i chęć życia, a w przypadku 2% decyduje o zdrowiu, sprawności i urodzie. Potwierdza to preferencje dla wartości humanistycznych turystyki: Z uprawianiem turystyki najczęściej kojarzy się poznawanie świata, kontakt z przyrodą, rekreację, zabytki, dbałość o zdrowie, kontakty towarzyskie, troskę o ciało i inne dziedziny kultury fizycznej.

Wyniki badań potwierdzają znaczenie turystyki w procesach edukacji i socjalizacji młodego pokolenia w zmieniającym się świecie. Młodzież docenia turystykę jako źródło kształtowania własnej kultury fizycznej, jako doskonały środek zagospodarowania czasu wolnego, jako dziedzinę wszechstronnej edukacji oraz interesującą i przyjemną rozrywkę. Warto inwestować w wychowanie młodzieży do uczestnictwa w turystyce, bowiem jest to inwestycja edukacyjnie i społecznie, opłacalna.

PIŚMIENNICTWO

1. Bielczyk Z.: Zasady organizowania wycieczek i obozów. Warszawa 1975, Wyd. AWF.
2. Denek K.: Krajoznawstwo i turystyka w wychowaniu dzieci i młodzieży szkolnej. Warszawa 1989, Wyd. PTTK Kraj.
3. Gontorowicz A.: Funkcje wychowawcze turystyki. W: Turystyka a człowiek i społeczeństwo, K. Przeclawski. Warszawa 1984, IWZZ.
4. Krauzowicz J. i A.: Wyjazdy zagraniczne studentów. W: Turystyka a człowiek i społeczeństwo, K. Przeclawski. Warszawa 1984, IWZZ.
5. Lubański K.: Turystyka jako forma wychowawcza. "Nauczyciel i Wychowawca" 5-6/1986.
6. Lubański K.: Turystyka indywidualna a psychologiczne determinanty zachowań. W: J. Malinowski (red.): Społeczno-pedagogiczne problemy turystyki. Warszawa 1988, Wyd. IT.
7. Krygowski W.: Góry i doliny po mojemu. Kraków 1977.
8. Piskadlo B.: Młodzież o wychowawczych i socjalizacyjnych funkcjach turystyki. Praca doktorska. Warszawa 1993, Biblioteka Główna AWF.
9. Przeclawski K.: Humanistyczne podstawy turystyki. Warszawa 1986. IT.
10. Przeclawski K.: Turystyka a wychowanie. Warszawa 1973, NK.
11. Siwiński W.: Edukacja i praca specjalistów kultury, fizycznej i turystyki. Poznań 1980, Wyd. AWF.
12. Usarz M.: Filozoficzno-pedagogiczne refleksje nad zjawiskiem turystyki. „Roczniki Naukowe” AWF Kraków 1990, t. XXIV.
13. Wykretowicz S.: Wyznaczniki i bariery uczestnictwa w turystycznych formach rekreacji. Poznań 1988, Wyd. AWF.

КУЛЬТУРА УПРАВЛЕНЧЕСКОГО ОБЩЕНИЯ В ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СФЕРЕ: ПОСТСОЦИАЛИСТИЧЕСКАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ (СОЦИОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ)

Цыбульская Н.В.

Белорусский государственный экономический университет, г. Минск, Беларусь

Культура управленческого общения является подсистемой культуры управления, обеспечивающей деятельность механизмов координации управленческой деятельности и реализации коммуникативного потенциала субъектов управления. Культура управленческого общения – особый элемент культуры управления, не являющийся рядоположенным среди ее основных элементов (управленческое мышление, управленческое поведение, управленческие отношения). Культура управленческого общения, «пронизывая» указанные элементы, представляет собой их коммуникативный «срез» и одновременно способ проявления внутренних аспектов культуры управления.

Культура управленческого общения выполняет функции стимулирования и программирования управленческой деятельности (скрытые) и функции координации взаимодействия управляемой и управляющей подсистем, а также реализации коммуникативного потенциала субъектов управления (явные).

Развитие и совершенствование культуры управленческого общения – необходимое условие повышения эффективности деятельности субъектов управления и формирования высокого уровня культуры управления в условиях транзитивного белорусского общества.

Воплощение культуры управленческого общения в практику реализуется посред-